

Федорова Тетяна Сергіївна

к.ю.н., доцент,

*доцент кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ УРБАНІЗАЦІЇ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

До двадцятого століття існувало дві стандартні моделі ведення сухопутної війни – протистояння на полі бою в відкритій місцевості або облога міста чи фортеці. Наразі сцени розрухи міст, зафіксовані дронами, свідчать про те, що урбанізація конфліктів стала сучасним трендом ведення збройних дій. Пулі в стінах будівель, школи та лікарні, що пережили бомбардування, а також рятування людей з-під уламків жилих будівель якнайкраще символізують цей сучасний тренд.

При цьому, якщо раніше воєнній дії в містах здійснювалися в межах «загальної війни», тепер міста все частіше стають основним полем бою. Список міст, які були спустошені в ході збройного конфлікту, не так давно поповнили Газа, Сана, Рамаді та Алеппо. Ця проблема також не оминула Україну, оскільки Донецьк та Луганськ, декілька разів зазнавали вогнепальних атак із застосуванням важкої зброї, особливо у 2014 році.

За оцінками Міжнародного Комітету Червоного Хреста майже 50 мільйонів людей постраждали від конфлікту в урбанізованих районах [6]. Згідно зі звітом ООН щодо глобальних перспектив урбанізації, приріст міського населення суттєво збільшується. Тоді як у 1950 році в містах проживало лише 30% світового населення, в 2014 році цей показник зріс до 54% і за прогнозами ООН до 2050 року становитиме не менше 66% [5].

Ведення військових дій в містах створює ряд викликів для реалізації прав людини. По-перше, в силу бойових дій з використанням бомб, мін, саморобних вибухових пристроїв, нерозривних боєприпасів та пригніблення цивільного населення з боку комбатантів – ставиться під загрозу життя, здоров'я та гідність людини. Тобто, життя мешканців міст, які не змогли покинути місто, в постійній небезпеці. По-друге, виникають проблеми з поставкою ресурсів першої необхідності. Кількість продуктів харчування та води нормовані, неякісні або недоступні.

Як показує досвід сучасних урбанізованих конфліктів значна роль у боротьбі з цим викликом належить гуманітарним організаціям, які докладають максимум зусиль для того, щоб не допустити смерть цивільного населення внаслідок голоду та відсутності води [1]. Так, наприклад, тільки в Сирії з січня по жовтень 2016 року Міжнародний Комітет Червоного Хреста та Сирійський Арабський Червоний Півмісяць забезпечили питною водою 15 мільйонів людей, а продуктами харчування – 8 мільйонів. У 2020 році кількість людей, які на щоденній основі отримують доступ до питної води, зросла до 10 мільйонів [4].

По-третє, серйозно страждає сектор охорони здоров'я: лікарні пошкоджені або зруйновані, медичний персонал стає дедалі дефіцитним, якість медичної допомоги падає, а також існує ризик легшого розповсюдження епідемій [1]. Знову ж таки, мінімальний доступ до медичних послуг забезпечується зусиллями гуманітарних організацій. З січня по жовтень 2016 року завдяки МКЧХ 1,1 млн. людей отримати медичну допомогу, а в 2020 – 650 тисяч осіб [4].

В контексті атак проти об'єктів критичної інфраструктури, обмежених, нормованих або взагалі відсутніх поставок електроенергії та палива також можлива гуманітарна криза, яка має високий потенціал до порушення ряду основних прав людини – права на життя, заборони тортур, нелюдського та такого, що принижує гідність поводження тощо [1].

Раптовий рух тисяч людей під час евакуації створює ще одну гуманітарну проблему. Наприклад, підраховано, що 30 тис. осіб покинули Фаллуджі (Ірак) протягом трьох днів жорстоких боїв, що відбулися в червні 2016 року, рятуючись від насильства. За підрахунками наразі 65 мільйонів людей були переміщені через насильство. 75% з них живуть у містах [2], що створює серйозне навантаження для таких міст, куди переміщаються внутрішньо переміщенні особи або біженці.

Урбанізацію збройних конфліктів важко зупинити, тому важливо зробити все, щоб мінімізувати порушення прав людини. Відтак, військові дії в містах вимагають розробки урбаністичних воєнних доктрин, які враховували би густо населеність міст, а також наявність життєнеобхідних об'єктів критичної інфраструктури, без функціонування яких не можливо забезпечити мінімальні потреби мешканців міст.

Завдяки технологічному прогресу у галузі зброї, зв'язку та збору розвідувальних даних міжнародне гуманітарне право можна застосовувати більш ефективно. Так, наприклад, роблячи зброю більш точною та фокусуючи її вибухові ефекти, її вплив відповідає вимогам принципу розрізнення. Крім того, коли атакуючі сили вирішують піти на більший ризик, щоб уникнути цивільних втрат, або коли сили, що обороняються, вживають необхідних запобіжних заходів для захисту цивільного населення в районах, які вони контролюють, це повинно визнаватись та вітатись міжнародною спільнотою.

Джерела:

1. International Review of the Red Cross: Law, Policy and Action (2016), War in cities, 98 (1): *ICRC website*. URL: <https://www.corteidh.or.cr/tablas/R113013.pdf>.
2. Iraq: Escaping Fallujah, 2016: *IRIN website*. URL: www.icrc.org/en/document/iraq-cities-fallujah-displaced.
3. Statement at the UN Conference on Housing and Sustainable Urban Development (Habitat III), Quito, Ecuador: *ICRC website*. URL: www.icrc.org/en/document/plenary-statement-icrchabitat-iii-united-nations-conference-housing-and-urban-development.
4. Syria in focus: *ICRC website*. URL: www.icrc.org/en/where-we-work/middle-east/syria.
5. UN Department of Economic and Social Affairs, Population Division, World Urbanization Prospects, the 2014 Revision: Highlights, 2014: *ICRC website*. URL: <https://esa.un.org/unpd/wup/Publications/Files/WUP2014-Highlights.pdf>.
6. Urban Services during Protracted Armed Conflict: A Call for a Better Approach to Assisting Affected People 2015: *ICRC website*. URL: www.icrc.org/eng/assets/files/publications/icrc-002-4249.pdf.